

- KUZMÍKOVÁ, Jana. Vlastný životopis zla podľa Pavla Vilikovského. In TARANENKOVÁ, Ivana. Strach a hrôza: podoby hororového žánru. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 132-138. ISBN 978-80-88746-16-4.
- MIKULOVÁ, Marcela. Povinnosť k ideálu alebo romantizmus v slovenskom realizme. In MIKULOVÁ, Marcela – TARANENKOVÁ, Ivana. Reálna podoba realizmu. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 105-113. ISBN 978-80-88746-17-1.
- MIKULOVÁ, Marcela. Medzi „krásnostrašným“ a pragmatickým: história, exotika a idyla vo Vansovej románe Kliatba. In TARANENKOVÁ, Ivana. Strach a hrôza: podoby hororového žánru. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 75-91. ISBN 978-80-88746-16-4.
- PÁCALOVÁ, Jana. Romantické a realistické: na vydaniach rozprávkových zbierok v 19. storočí. Jana Pácalová. In MIKULOVÁ, Marcela – TARANENKOVÁ, Ivana. Reálna podoba realizmu. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 144-155. ISBN 978-80-88746-17-1.
- PÁŠŤKOVÁ, Jelená. Mediálna aktualizácia kultúrnych obsahov: slovenský literárny a filmový nadrealizmus v Zázračnej panne Dominika Tatarku. In Metamorfózy slovenskej filmovej tvorby. – Nitra: Artéria, občianske združenie, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre, 2011, s. 45-62. ISBN 978-80-970651-9-5.
- SOMOLAYOVÁ, Ľubica. Poznámky ku Kukučínovmu románu. In MIKULOVÁ, Marcela – TARANENKOVÁ, Ivana. Reálna podoba realizmu. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 156-167. ISBN 978-80-88746-17-1.
- SUCHÁNKOVÁ, Miriam. V predsieni mystery-story: mysteriózna poviedka v súčasnej slovenskej literatúre. In TARANENKOVÁ, Ivana. Strach a hrôza: podoby hororového žánru. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 121-131. ISBN 978-80-88746-16-4.
- TARANENKOVÁ, Ivana. Východiská slovenského literárneho realizmu. In MIKULOVÁ, Marcela – TARANENKOVÁ, Ivana. Reálna podoba realizmu. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 96-104. ISBN 978-80-88746-17-1.
- TARANENKOVÁ, Ivana. K podobám fantastiky v slovenskej próze po roku 1989. In TARANENKOVÁ, Ivana. Strach a hrôza: podoby hororového žánru. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 139-149. ISBN 978-80-88746-16-4.
- ZAJAC, Peter. Reprezentácia, referencialita, realizmus. In MIKULOVÁ, Marcela – TARANENKOVÁ, Ivana. Reálna podoba realizmu. – Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2011, s. 11-22. ISBN 978-80-88746-17-1.

Literárnovedná slavistika na Univerzite Komenského po roku 1990

JOZEF HVIŠČ

Výskum a štúdium slavistiky po roku 1990 prešiel najprv prechodnou fázou stagnácie, a po nej fázou postupného oživovania a transformácie.

Stagnácia bola reakciou na „ideologizovanú“ slavistiku, ktorá prevažovala v predchádzajúcich rokoch ako súčasť marxistickej koncepcie humanitných vied. Stagnácia silnejšie zasiahla vysoké školy, a jedným z jej prejavov bol pokles záujmu o štúdium slovanských jazykov a literatúr. S tým, pravdaže, dochádzalo k revízií dovtedajších programov, ktoré aj keď mali racionálny charakter, nemohli v novej spoločenskej situácii tvoriť priamu kontinuitu výučby a výskumu na žiaducej odbornej a organizač-

nej úrovni. Univerzitná slavistika „posilnená“ pracovníkmi, ktorí pred rokom 1990 boli držaní v úzadí, v týchto rokoch viac sľubovala než reálne formovala a projektovala.

Barometrom odbornej a spoločenskej predilekcie určitého univerzitného odboru je záujem o jeho štúdium. Môžeme konštatovať, že zhruba od polovice deväťdesiatych rokov sa záujem o štúdium slavistických študijných odborov začal zvyšovať. Slavistika sa začala meniť, a tým sa menila aj študijná štruktúra jednotlivých slovanských filológií.

Prvým krokom k tomu boli systémové zmeny zamerané na posilnenie štúdia jednotlivých slovanských filológií. Po zabezpečení kontinuálneho štúdia polonistiky a bulharistiky sa v roku 1991 na Filozofickej fakulte otvoril lektorát slovinského jazyka, v roku 1993 magisterské štúdium chorvatistiky, lektorát srbského jazyka, a napokon v roku 1996 aj štúdium českého jazyka a kultúry (bližšie pozri v štúdiu Márie Dobríkovej v tejto publikácii).

Bol to druhý významný krok, ktorý možno charakterizovať ako kompletizácia štúdia slovanských jazykov a literatúr (pravda, spolu s rusistikou, ktorá si ponechala vlastnú katedru) s prihliadaním na špecifikáciu jednotlivých filológií i na integrálne súvislosti dejín slavistiky ako historického celku.

Tým sa v štúdiu slavistiky vytvorili podmienky pre porovnávacie a konfrontačný výklad slovanských jazykov a kultúr. Do programu štúdia boli zavedené prednáškové cykly o teórii literárnej komparistiky a teórii prekladu, ktoré nadväzovali na najnovšie metodologické výskumy v oblasti interkultúrnych vzťahov a súvislostí. Na tejto báze sa presadzovalo aj štúdium a výskum súvislostí, analógií a paralel slovanských a neslovanských jazykov a kultúr, čo bolo podporené aj dvojpredmetovým štúdiom slovanských a neslovanských filológií.

Tu treba konštatovať, že pozitívnu úlohu v tomto rozbiehaní slavistického štúdia zohral 11. medzinárodný zjazd slavistov v Bratislave v roku 1993, ktorý aj keď vtedajšia tlač a média ignorovali, zaujal mysle a snahy pracovníkov v tejto oblasti, a to sa prejavilo nielen na zvýšení záujmu o štúdium, ale aj na zvýšení publikačnej produkcie. Špecializácia slavistiky smerovala k užšiemu výberu tém smerujúcich k národnej špecifikácii slovanských jazykov, literatúr a kultúr, a to sa v konkrétnom študijnom a výskumnom procese prejavilo ako vzájomná aktivizácia, súťaženie a spolupráca.

Vedenie Filozofickej fakulty UK v Bratislave pohotovo zachytilo tento trend a poskytovalo katedrám priestor na uplatňovanie vlastných výskumných a organizačných zámerov. Najlepšie podmienky k tomu mala práve slavistika. Bola tu bohatá tradícia, rozvinutá medziuniverzitná spolupráca, a boli tu aj – overené časom i študijnou praxou – práce vedeckých osobností predchádzajúcich rokov, z ktorých mnohé nestratili svoju odbornú pôsobnosť ani v situácii otvorenej slavistiky.

Ako sa formovala nová koncepcie štúdia a výskumu slavistiky, dokumentuje séria šiestich konferencií, organizovaných Katedrou slovanských filológií od roku 1996. Ich obsah a problémové zameranie prezentuje šesť knižných publikácií, podľa ktorých si možno vytvoriť postup a priebežné výsledky tohto formovania.

Prvá mala metodický charakter, bola pokusom o vstupné mapovanie terénu. Autori príspevkov, podávajúcich charakteristiku slavistických odborov, ktoré sa realizovali

na Filozofickej fakulte UK v podobe študijných špecializácií, si stanovili tri základné ciele: 1. metodicky prehodnotiť doterajšie štúdium slovanských filológií, 2. definovať hodnotové kritériá tohto štúdia, 3. rekognoskovať stav a možnosti so zameraním na potreby súčasnej slavistiky.²² Aj keď sa nastolené ciele nedoriedili v plnom rozsahu, dostali sa do zorného poľa pozornosti ako naliehavá úloha dňa a snaha o jej systémové riešenie. Zborník bol predstupňom publikácie *Filozofická fakulta Univerzity Komenského v retrospektíve a perspektíve*, vydannej k 75. výročiu založenia fakulty, ktorá v rámci komplexného hodnotenia štúdia a výskumu bilancovala aj vývin slavistiky a rusistiky.²³

Nasledovali interpretačné sondy do problémových otázok jazykových a literárnych vzťahov, kontaktov a intertextových súvislostí. Tematika ďalších konferencií a zborníkov bola stanovená podľa stavu a personálnych možností jednotlivých filológií. Z tohto hľadiska ako najlepšie „vybavená“ (popri rusistike) sa ukázala polonistika, ktorej bola venovaná nasledujúca konferencia a zborník.²⁴ Pozornosť bola zameraná jednak na nové bilancovanie prekladateľskej recepcie po roku 1945, jednak na problémovú konfrontáciu literárnych súvislostí v literárnohistorickej a teoretickej perspektíve.

V nasledujúcich zborníkoch sa vo vývinovom rámci vzťahov interpretovali otázky jazykov, literatúr, prekladateľskej recepcie a vzájomných kultúrnych aktivít. V bulharistickom²⁵ a nasledujúcich zborníkoch²⁶ možno postrehnúť posun problematiky k historicko-kultúrnym súvislostiam, tým aj k otázkam literatúry a kultúry inonárodných enkláv, pôsobiacich v slovenskom literárnom a kultúrnom kontexte. Ukázalo sa, že v tejto oblasti medzislovanských vzťahov dochádza k stálej jazykovej a literárnej interakcii, ktoré predstavujú koncentrovaný model vzťahov intertextuálneho charakteru.

To nám pripomína, že uvedené slavistické podujatia mali nezanedbateľnú kultúrnu a spoločenskú váhu: akreditovali štátotvornú štruktúru nových národných a kultúrnych organizmov (včítane slovenského), ich schopnosť prezentovať sa v procese historicky zdokumentovaných vzťahov a súvislostí v podobe aktívnych súčiniteľov slovenskej literárnej vedy. Lebo vo výskume súvislostí nejde len o vzťahy ako také, ale aj o schopnosť a pripravenosť národných kultúr aktívne spolupôsobiť v interkultúrnom procese.

V chorvatistickom a slovinistickom zborníku tento fakt vystúpil ako primárny – koncentroval pozornosť bádateľov na vzťahy externokontaktového charakteru, v ktorých dominovala snaha o sformulovanie historicko-genetických podmienok vzťahov na báze ideovej interpretácie kultúrno-národného vývinu. Aj v tom treba vi-

²² Hvišč, Jozef (Ed.): Štúdium slovanských filológií na filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava: T.R.I.Médium, 1996, s. 5 a nasl.

²³ Hvišč, Jozef: Slovanská filológia na FiF UK. In Škoviera, Daniel (Ed.): Filozofická fakulta Univerzity Komenského v retrospektíve a perspektíve. Bratislava: Stimul, 1997, s. 10-16; Blazsek, Rudolf – Eliáš, Anton: Jazykovedná a literárnovedná rusistika na FiF UK. In Škoviera, Daniel (Ed.): Filozofická fakulta Univerzity Komenského v retrospektíve a perspektíve. Cit. dielo, s. 22-33.

²⁴ Hvišč, Jozef (Ed.): Slovensko-poľské jazykové a literárne vzťahy. Bratislava: T.R.I.Médium, 1997.

²⁵ Dobříková, Mária (Ed.): Slovensko-bulharské jazykové a literárne vzťahy. Bratislava: T.R.I.Médium, 1998.

²⁶ Horák, Emil (Ed.): Slovensko-chorvátske jazykové a literárne vzťahy. Bratislava: T.R.I.Médium, 1999; Pančíková, Marta (Ed.): Philologica LIII. Slovinsko-slovenské jazykové, literárne a kultúrne vzťahy. Bratislava: Univerzita Komenského 2001; Ičevska Tatjana (Ed.): Jazyk a literatúra v modernej spoločnosti. Veliko Tärnovo: Vydavateľstvo „Faber“, 2005.

diet' snahu o definovanie miesta a významu jednotlivých slovanských filológií v procese ponovembrovej transformácie.

V bohemistickom zborníku²⁷ sa tieto skutočnosti prejavili trochu inak: Prevažuje v ňom internokontaktovej interpretácia metodologických a teoretických otázok, zaradených do časti *Metódy a koncepcie*. V prípade slovensko-českých vzťahov totiž externokontaktovej vzťahy (kontakty, znalosť literatúr, recepcia literárnych diel, korešpondenčné a osobné styky autorov, ohlasy atď.) sú relatívne prístupné a preskúmané, takže bádatelia sa môžu viac zamerať na problematiku koncepčného a typologického charakteru. Týka sa to vlastne aj nasledujúcich častí tohto zborníka (*Literárne súradnice, Vo svetle jazykových súvislostí*), ktoré popri pokusoch o súhrnné hodnotenie vzťahov prinášajú komparatívnu interpretáciu poetologických otázok, prekladateľských postupov, literárnych žánrov, metodických koncepcií, vývinových a výrazových systémov. Na tomto základe Ivo Pospíšil sformuloval myšlienku „otvorenej slavistiky“, ktorú vyjadril slovami: „Česko-slovenské a slovensko-české vzťahy se tak skrze vlastní bilaterálnost a transcendující fenomén slovanství posouvají k středoevropanství (...), který poukazuje na význam mezislovanské kooperace.“²⁸

V roku 1996 bola na Katedre slovanských filológií utvorená Slovensko-poľská a poľsko-slovenská komisia humanitných vied, zložená zo slovenských polonistov a poľských slovákistov a slavistov, ktorá na spoločných zasadnutiach rieši koncepčné a metodologické otázky komparatívneho výskumu. Organizuje spoločné pracovné zasadnutia, a v tomto rámci usmerňuje výber a realizáciu výskumných výsledkov v podobe slavistických knižných publikácií. Do dnešných čias vyšlo z iniciatívy tejto komisie 5 knižných publikácií²⁹ a 10 zväzkov slovensko-poľského periodika „Kontakty“, vydávaného striedavo na Slovensku a v Poľsku.³⁰ Obsahová náplň týchto publikácií má komparatívny charakter, a hoci v nich dominuje slovensko-poľská problematika, výrazne dokumentujú nové možnosti a koncepčné smerovanie tohto štúdia.

V závere treba pripomenúť, čo z uvedených podujatí a publikácií vyplýva pre hodnotenie súčasnej literárnej slavistiky na Filozofickej fakulte UK v Bratislave: 1. Na prvom mieste sú dôkazom, že fakulta má veľký vlastný pedagogický a výskumný potenciál, pritom i rozvetvenú medziuniverzitnú spoluprácu, ktorá je aktívnou zložkou bratislavskej univerzitnej slavistiky. 2. Medziuniverzitná spolupráca posilňuje komparatívny aspekt štúdia a výskumu, ktorý sa uplatňuje v dvoch rozmeroch: historicko-vývinovom ako súčasť kompaktných dejín slovanských literatúr, a metodologickom ako inštrukcia porovnávacej analýzy literárnych textov. 3. Zvýše-

²⁷ Hvišč, Jozef (Ed.): Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Bratislava: T.R.I.Médium, 2000.

²⁸ Hvišč, Jozef – Pospíšil, Ivo: K otázke slovanskej a európskej sebareflexie. In Hvišč, Jozef (Ed.): Slovensko-české vzťahy a súvislosti. Bratislava: T.R.I.Médium, 2000, s. 246.

²⁹ Hvišč, Jozef (Ed.): Historické a kultúrne zdroje slovensko-poľských vzťahov. Bratislava: Slovensko-poľská komisia humanitných vied, 2000; Kontinuita romantizmu. Vývin – súvislosti – vzťahy. Bratislava: S-PKHV, 2001; Vývin a význam slovensko-poľských vzťahov. Bratislava: S-PKHV, 2003; Polonica Slovaca. Bibliografia knižných prekladov poľskej literatúry. Bratislava: S-PKHV, 2004; Slovensko – Poľsko. Bilaterálne vzťahy v procese transformácie. Bratislava: S-PKHV, 2008.

³⁰ Kontakty, časopis Slovensko-poľskej komisie humanitných vied. (Vychádza od r. 2001.) Hlavný red. slovenských vydání Jozef Hvišč, hlavný red. poľských vydání Ryszard Gładkiewicz, od IV. zv. Joanna Goszczyńska.

ná pozornosť sa venuje hodnoteniu prekladov na základe intertextovej interpretácie prekladu.³¹ 4. Čiastkové interpretačné procedúry sa prenášajú do kompaktných charakteristík literárnych smerov, škôl, koncepcií, aby sa nenarušilo poznanie kompaktného celku, ktorým sú dejiny slovanských literatúr. 5. V tom sa priebežne deklarujú aj medziliterárne vzťahy a súvislosti ako faktory medziliterárneho procesu.

Chceme tým zdôrazniť, že výklad a výskum slovanských literatúr prekonal statický vlastivedný charakter; nadobudol charakter vzájomnej konfrontácie, do ktorej vstupujú aj vzťahy k neslovanským literatúram (ak ide o autorov, ktorí sa uplatnili aj v západných kultúrach).

Všetky tieto postupy sú účinne spojené s prácou zahraničných lektorov, ktorí sú aktívnymi článkami pedagogického i výskumného procesu; zabezpečujú autentickosť nielen jazyka, ale aj príslušnej literárnej kultúry a sú garantmi výskumnej spolupráce fakulty s ich materským pracoviskom.

V tejto práci, ako sme už naznačili, literárna slavistika nezačínala od nuly. Nadviazala na tradíciu, osvedčené informatívne kanály, rozvetvené individuálne styky, na skúsených slavistov,³² prekladateľov a kritikov slovanských literatúr. Slavistika sa bližšie primkla k literárnovednej slovakistike a k aktivitám medzinárodných zjazdov slavistov, a tým sa jej otvoril priestor pre aktívnu účasť v živom organizme súčasnej vedy a kultúry. Svedčí o tom spoločná účasť slavistov a slovakistov na domácich i zahraničných výskumných podujatiach, ktoré obohacujú interdisciplinárny status súčasných humanitných vied.

Literárnovedná slovakistika v slavistickom výskume od deväťdesiatych rokov (marginália z ruskej literárnovednej slovakistiky)

VIERA ŽEMBEROVÁ

Slovakistika v literárnovednom i lingvistickom prejave má v ruskom slavistickom výskume desaťročia svoje prirodzené výskumné i vzdelávacie miesto vo vyprofilovaných inštitúciách národnej akadémie vied a vo vysokoškolských ustanovizniach, kde sa jej venuje pozornosť v spoločenskovedných alebo vyhranene odborných komparáciách s ďalšími zložkami autonómnych slovanských kultúr národných spoločenstiev a tam, kde sa slovakistika stala samostatnou zložkou výskumu.

³¹ Kulihová, Alica – Škvareninová, Oľga (Ed.): Preklad ako kultúrna a literárna misia. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010.

³² Dobriková, Mária (Ed.): Philologica LXVII [zborník venovaný univ. profesorovi Šimonovi Ondrušovi]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011.